

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА»

I. Загальна інформація

Заклад вищої освіти	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет	Філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра	Української мови, методики її навчання та перекладу
Освітня програма	«Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література»
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський) рівень
Курс/семестр	1 курс, 2 семестр
Мова навчання	Українська мова
Розробник	Бондаренко А.І., доктор філологічних наук, професор
Затверджено	На засіданні кафедри української мови, методики її навчання та перекладу. Протокол № 1 від 26.08.2024 р.
Обсяг дисципліни	<i>Денна форма:</i> 3 кредити ЄКТС відповідає 90 академічним годинам з яких 30 год. – аудиторне навантаження (лекції – 16 год., практичні роботи – 14 год.), 60 год. – самостійна робота. Залік. <i>Заочна форма:</i> 3 кредити ЄКТС відповідає 90 академічним годинам з яких 10 год. – аудиторне навантаження (лекції – 4 год., практичні роботи – 4 год.), 82 год. – самостійна робота. Залік.
Статус дисципліни	обов'язкова

Навчальну дисципліну спрямовано на формування основи лінгвістичних знань. Курс охоплює відомості про мовознавство як науку, природу й сутність мови, її походження, закономірності розвитку та функціонування на різних історичних етапах, розвиток письма, генеалогічну класифікацію мов, структурні рівні й одиниці мови. Забезпечує ознайомлення з аналізом мовних елементів різних рівнів, передбачає застосування знань і вмінь із дисципліни в рідномовній та іншомовній комунікації.

Дисципліну зорієнтовано на засвоєння уявлень про зв'язок мови, з одного боку, та суспільства, культури й мислення, з іншого. Курс призначений для засвоєння лінгвістичної термінології та вироблення навичок її використання. Через оволодіння знаннями про мову, сформованими з урахуванням ключових понять традиційних і сучасних парадигм, дисципліна формує розуміння лінгвістичних категорій і формування теоретичної та практичної баз учителя-філолога.

II. Компетентності та результати навчання

2.1. Компетентності

Вивчення дисципліни в комплексі з іншими освітніми компонентами ОП «Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» сприяє набуттю здобувачами компетентностей:

ЗК7. Здатність ефективно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК8. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у власній професійній діяльності з дотриманням академічної доброчесності.

ЗК10. Здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях професійної або навчальної діяльності.

СК18. Здатність до системного розуміння мови та мовлення, вміння використовувати філологічні знання у формуванні та розвитку іншомовної комунікативної компетентності.

2.2. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни у комплексі з іншими освітніми компонентами ОП «Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література» сприяє досягненню здобувачами таких програмних результатів навчання:

ПРН4. Реалізовувати свою комунікативну компетентність, зокрема іншомовну, у професійному контексті; у рамках комунікації доносити до фахівців і нефахівців інформацію, ідеї, проблеми, рішення, власний досвід й аргументацію; формувати та розвивати мовно-комунікативні вміння, навички учнів засобами навчального предмета.

ПРН5. Володіти прийомами й методами здійснення інформаційно-аналітичної діяльності у власній професії на засадах академічної доброчесності.

ПРН7. Володіти концептуальними науковими та практичними знаннями, критично осмислювати теорії, принципи, методи та поняття у сфері професійної діяльності та/ або навчання; застосовувати на практиці знання про лінгвістичні, психологічні, дидактичні, літературознавчі основи навчання англійської мови й зарубіжної літератури та шляхи формування компетентностей учнів.

ПРН19. Доводити конкретними прикладами зв'язок між різними рівнями системи мови, *інтерпретувати* мовний та мовленнєвий матеріал із урахуванням спільних рис і відмінностей державної та англійської мов.

III. Методи та засоби навчання

3.1. Методи навчання

Навчання та викладання побудоване на компетентнісному та студентоцентричному підходах; передбачає традиційні й інноваційні методи (лекції-презентації, репродуктивні й евристичні бесіди, виконання усних і письмових вправ, самостійне складання мінісловника лінгвістичних термінів).

3.2. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- програма зі вступу до мовознавства;
- підручники та посібники зі вступу до мовознавства;
- персональні комп'ютери;
- ресурси Google.

IV. Зміст навчальної дисципліни

4.1. Анотація змісту за темами

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВОЗНАВСТВА

Тема 1. Основи знань про мову та мовознавство

Вступ до мовознавства як навчальна дисципліна. Мовознавство як наука, його галузі та становлення. Дослідники, які перебували біля витоків мовознавства (Я. Грімм, Р. Раск, Ф. Бопп, В. Гумбольдт, О. Потебня та ін.). Зв'язок лінгвістики з іншими науками. Основні категорії лінгвометодології (*парадигма, епістема, метод*). Загальнонаукові та лінгвістичні методи дослідження. Синхронія та діахронія.

Тема 2. Природа та сутність мови

Природа мови, її особливості. Суспільний характер мови. Мова та суспільство. Соціальна диференціація мови. Соціолекти, їхні різновиди. Мовна політика та мовна ситуація. Форми міксації мов (піджин, креол). Диглосія та білінгвізм.

Мова та культура, їхні спільні та відмінні риси. Гіпотеза мовної відносності Е. Сепіра та Б. Ворфа. Міжкультурна мовна комунікація.

Мова й мислення. Вербальне та невербальне (технічне, образне) мислення. Внутрішнє мовлення.

Тема 3. Структура та функції мови

Мова та мовлення. Мова як знакова система. Мова як багаторівнева система. Функції мови.

РОЗДІЛ II ПОХОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК МОВИ

Тема 3. Походження та розвиток мови

Гіпотези походження мови. Закономірності розвитку мов. Диференціація та інтеграція мов. Субстрат і суперстрат. Розвиток різних рівнів мовної системи.

Тема 4. Порівняльно-історичне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов світу.

Порівняльно-історичне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов світу. Мовні сім'ї. Індоевропейська мовна сім'я, її групи (романська, германська, кельтська, балтійська, слов'янська, вірменська, албанська, грецька, анатолійська, тохарська, іранська, індійська). Інші мовні сім'ї (тюркська, афразійська, уральська, кавказька, сино-тибетська, тайська, аустронезійська, аустроазійська та дравідська).

РОЗДІЛ III ВИВЧЕННЯ В ЛІНГВІСТИЦІ ОДИНИЦЬ РІЗНИХ МОВНИХ РІВНІВ

Тема 5. Фонетика і графіка

Звуки мови, їх класифікація. Аспекти вивчення звуків (фізичний, фізіологічний, фонологічний). Позиційні та комбінаторні звукові зміни. Фонетична та фонематична транскрипція. Орфоепія. Фонетичні закони. Фонема як функційна одиниця. Варіанти й варіації фонем. Фонетичні одиниці та засоби. Склад і наголос, їхні види.

Письмо, передумови його виникнення та значення в історії людства. Етапи та форми розвитку графічного письма. Графіка. Орфографія, її принципи.

Тема 6. Лексика та фразеологія

Лексикологія. Слово як одиниця мови. Слово й лексема. Типи лексичних значень.

Лексико-семантичні категорії (полісемія, омонімія, синонімія, антонімія, гіпо-гіперонімія). Історичні зміни словесного складу (архаїзми, неологізми, запозичення).

Фразеологія. Класифікація фразеологізмів.

Лексикографія. Типи словників.

Тема 7. Граматика

Граматичне значення, способи його вираження (аналітичні та синтетичні). Граматичні категорії.

Морфема, її види. Морфеміка. Граматична форма слова. Частини мови, критерії їх розмежування. Характеристика різних частин мови.

Синтаксис як розділ граматики. Синтаксема. Словосполучення, їхні типи. Синтаксичні зв'язки слів. Речення, їхні типи.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів	Ус. на денній формі	Лекційн. на денній формі	Практ.на денній формі	Самост. роботи на денній формі	Ус.на заочній формі	Лекційн. на заочній формі	Практ. на заочній формі	Самост. роботи на заочній формі
Основи знань про мову та мовознавство		2	2	6		2	2	8
Природа та сутність мови		2	1	6				9
Структура та функції мови		2	1	6				9
Разом за першим розділом	30	6	6	18	30	2	2	26
Походження та розвиток мови			2	12				14
Порівняльно-історичне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов світу		2	2	12			2	14
Разом за другим розділом	30	2	4	24	30		2	28
Фонетика та графіка		2	2	6				8

Лексика та фразеологія		2	2	6				10
Граматика		6	2	6		2	2	10
Разом за третім розділом	30	6	6	18	30	2	2	26
Усього годин	90	16	14	60	90	4	4	82

4.3. Тематика аудиторних занять і самостійної роботи

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Основи знань про мову та мовознавство	2	2
2	Природа та сутність мови	2	
3	Структура та функції мови	2	
4	Порівняльно-історичне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов світу	2	
5	Фонетика та графіка	2	
6	Лексика та фразеологія	2	
7	Граматика	2	2
Разом		14	4

Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Основи знань про мову та мовознавство	2	
2	Природа та сутність мови	1	
3	Структура та функції мови	1	
4	Походження та розвиток мови	2	
5	Порівняльно-історичне вивчення мов. Генеалогічна класифікація мов світу	2	2
6	Фонетика та графіка	2	
7	Лексика та фразеологія	2	
8	Граматика	2	2
Разом		14	4

Тематика самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Становлення мовознавства	6	8
2	Форми міксації мов (піджин, креол)	6	9
3	Функції мови	6	9
4	Розвиток різних рівнів мовної системи	12	14
5	Мовні сім'ї (тюркська, афразійська, уральська, кавказька, сино-тибетська, тайська, аустронезійська, аустроазійська та дравідська)	12	14
6	Письмо, передумови його виникнення та значення в історії людства	6	8
7	Фразеологія. Класифікація фразеологізмів	6	10
8	Морфема, її види. Морфеміка	6	10
Разом		60	82

V. Система оцінювання

5.1. Форми проміжного та підсумкового контролю

●практичні заняття; проміжний контроль – 0–70 балів (відповідно по 24, 23 і 23 бали за розділи);

●залік – 0–30 балів.

5.2. Методи та засоби діагностики результатів навчання

Методи діагностики: репродуктивна й евристична бесіди, вправи, самостійна робота, аналіз, синтез, індукція, дедукція. Підсумкове оцінювання – залік.

Засоби діагностики визначають диференційований та об'єктивний облік результатів навчання студентів і містять у собі блоки:

1. *Контроль засвоєння теоретичних знань.* Засоби діагностики успішного навчання:
 - запитання репродуктивного характеру;
 - запитання проблемного характеру;
 - тестування.
2. *Контроль формування умінь і навичок.* Засоби діагностики успішного навчання:
 - робота з лінгвістичними словниками;
 - написання термінологічних диктантів;
 - складання мінісловника лінгвістичних термінів;
3. *Контроль формування мотиваційних настанов.* Засоби діагностики успішного навчання:
 - складання висловлювань на професійні теми з використанням
 - лінгвістичних термінів.

5.3. Критерії поточного (формульовального) оцінювання

Форми роботи	Критерії оцінювання	Розподіл формульовальних оцінок
Практичне заняття	Високий. Здобувач має глибокі, міцні, системні знання, уміє застосовувати знання для виконання творчих завдань, самостійно оцінювати різноманітні ситуації, явища, факти, виявляти і обстоювати особисту позицію.	5
	Достатній. Здобувач знає істотні ознаки понять, явищ, зв'язки між ними, основні закономірності, самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, виконує розумові операції (аналіз, абстрагування, узагальнення), виправляє допущені помилки, вміє робити висновки; відповідь правильна, логічна, аргументована, проте без власних суджень.	4
	Середній. Здобувач правильно відтворює навчальний матеріал, знає основні теорії та факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії.	3
	Початковий. Здобувач відтворює частину навчального матеріалу, виконує елементарні завдання з допомогою викладача.	2

5.4. Критерії проміжного та підсумкового оцінювання

Складники та критерії оцінювання (проміжний контроль)	Розподіл формульовальних оцінок
---	---------------------------------

Портфоліо розділу 1 (на високому, достатньому та середньому рівнях) –результати тестування; –відповідь на питання репродуктивного характеру; –відповідь на питання проблемного характеру; –презентація за темою наукового повідомлення; –модель висловлювання з використанням мовознавчих термінів; –розділ мінісловника лінгвістичних термінів (24 одиниці).	0–24 0–4 0–4 0–4 0–4 0–4 0–4
Портфоліо розділу 2 (на високому, достатньому та середньому рівнях) –результати тестування; –відповідь на питання репродуктивного характеру; –відповідь на питання проблемного характеру; –презентація за темою наукового повідомлення; –модель висловлювання з використанням мовознавчих термінів; – розділ мінісловника лінгвістичних термінів (23 одиниці).	0–23 0–4 0–3 0–4 0–4 0–4 0–4
Портфоліо розділу 3 (на високому, достатньому та середньому рівнях) –результати тестування; –відповідь на питання репродуктивного характеру; –відповідь на питання проблемного характеру; –презентація за темою наукового повідомлення; –модель висловлювання з використанням мовознавчих термінів; –розділ мінісловника лінгвістичних термінів (23 одиниці).	0–23 0–4 0–3 0–4 0–4 0–4 0–4
Разом	70

Форма підсумкового контролю	Складники та критерії оцінювання (підсумковий контроль)	Кількість балів
<i>Залік</i> (есе в науковому стилі аргументативного характеру)	Зміст есе засвідчує глибоке й повне оволодіння матеріалом	27–30
	Зміст есе засвідчує незначні недоліки, що стосуються обсягу й розуміння матеріалу	22,5 – 26
	Зміст есе засвідчує поверхове та фрагментарне розуміння матеріалу	18–22
	Зміст есе засвідчує незнання матеріалу	0–17,5
Разом		0–30

VI. Рекомендовані джерела інформації

6.1. Основні

1. Вступ до мовознавства (за ред. І. О. Голубовської): підручник. Київ: Академія, 2016. 320 с.
2. Драгомирецький В., Пена Л. Вступ до мовознавства: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 102 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2014. 304 с.
4. Монжалеї Т. К. Вступ до мовознавства: посібник. Київ: Університетська книга, 2016. 183 с.

6.2. Додаткові

1. Бондаренко А. Лінгвокультурологія : навч.-метод. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 197 с.
2. Булаховський К. Мова, що стала світовим трендом. Київ: Апріорі, 2024. 120 с.

3. Загальне мовознавство: інструктивно-методичні матеріали для практичних занять / уклад. Н. М. Дяченко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 40 с.
5. Колода Д. В. Методичні рекомендації до курсу «Вступ до філологічних студій (мовознавство)» для студентів факультету іноземної філології (спеціальність 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно)). Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2020. 59 с.
6. Bondarenko A., Petryk O., Tiapka O. Axiosemanitics of time in the poetic language and thinking of the avant-garde. *AD ALTA: Journal of interdisciplinary research*. 2022. V.12, Issue 12/01, special XXV. P. 163–178.
7. Bondarenko A., Semashko T., Moroz O. Axiological density of linguacultural concept. *Linguistics and Cultural Review*. Publisher American Linguist Association. 2021.V. 5, N1(2021). P. 272–287.

Ресурси Google

1. Лінгвістичний портал MOVA.info. URL: <http://www.mova.info/>.
2. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Український мовно-інформаційний фонд НАНУ. URL: www.ulif.org.ua.